

Sa'dî-i Şîrâzî ve Salgurlular

Çetin KASKA*

Özet

Fars edebiyatı Salgurlular döneminde büyük bir gelişme kaydetmiştir. Salgurlu hükümdarlar dönemin şair ve yazarlarını himaye edip teşvik etmiş ve saraylarında yer vermişlerdir. Salgurlular'dan zevk sahibi birkaç atabek şiir de yazmıştır. Salgurlular döneminin önemli şairi Sa'dî-i Şîrâzî'dir. Sa'dî, Bostân ve Gülistân adlı eserlerinde ve kaside, gazel ve mesnevi gibi nazım şekilleriyle yazdığı şiirlerinde bu hanedan hükümdarlarının adlarını anmış ve kendilerini methetmiştir. Sa'dî en önemli eserleri olan Gülistân ve Bostân'ı Salgurlular'dan Ebû Bekir b. Sa'd'a takdim etmiştir. Sa'dî hem Salgurlu hükümdarları övmüş hem de vefatları nedeniyle mersiyeler yazmıştır. Fars Atabekleri döneminde Moğollar'ın saldırısı nedeniyle birçok edebiyatçı ve ilim adamı Salgurlular'a sığınmıştır. Salgurlular döneminde Sa'dî'nin de içinde bulunduğu birçok şair, edip, âlim ve sûfî hükümdarların ihsan ve himayesine mazhar olmuştur. Bu makalede Salgurlular dönemi ile Sa'dî'nin eserlerinde Salgurlular'dan ne şekilde bahsettiği ile ilgili bilgi verilmiş ve devrin edebi durumuna değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Sa'dî-i Şîrâzî, Salgurlular, Gülistân, Bostân, Moğollar.*

Sa'dî-i Şîrâzî and Salgurlus

Abstract

Persian literature gained large popularity during the Salgurlu period. Salgurlu rulers patronized poets and writers; encouraged them

* Arş. Gör. Dr. İstanbul Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü /cetinkaska@hotmail.com. (Makale gönderim tarihi: 22.04.2019; Makale kabul tarihi: 23.05.2019)

and hosted them in their palaces. Some Salgurlu atabeks with fine taste even wrote poems. The prominent poet of the Salgurlu period is Sa'dî-i Şîrâzî. Sa'dî in his kasides, gazels, mathnawis, Bustan and Golestan works mentions the names of the rulers of this dynasty and praised them. Sa'dî presented to Salgurlu atabeks Ebû Bekir b. Sa'd' his great works of Bustan and Golestan. Sa'dî did not only eulogized the Salgurlu rulers but also wrote elegies after the death of the rulers who passed away. During the reign of Persian atabeks many literary men and scholars took refuge in the Salgurlus. In the Salgurlu period many poets, literary men, scholars and Sufis, including Sa'dî received the protection and beneficence of the Salgurlu rulers.

Keywords: *Sa'dî-i Şîrâzî, Salgurlus, Golestan, Bustan, Mongols.*

1.Giriş

Salgurlular adını yirmi dört Oğuz boyundan biri olan Salgur'dan almıştır. Atabeg Sungur, Melikşah'ı yendikten sonra 1148'de Şîrâz'da Salgurlular'ın temelini atmıştır. Adil ve hayırsever bir hükümdar olan Sungur zaman zaman Irak Selçukluları ile mücadele etmiştir. Sungur 1161 yılında vefat etmiş ve Şîrâz'dakî Sunguriyye Medresesi'nde toprağa verilmiştir. Sungur'dan sonra kardeşi Muzafferüddin Zengî tahta geçmiştir. Muzafferüddin, Irak Selçuklu Devleti'ne itaatini bildirip 1165 yılında bu devlete tabi olmuştur. Muzafferüddin 1178 yılında İstahr yakınlarındaki Eşkenvar'da ölünce oğlu Tekle tahta oturmuştur. Tekle döneminin ilk yıllarında Atabeg Pehlivan, İran'a saldırıp birçok kişiyi öldürmüştür. Tekle de amcasının oğlu Tuğrul ile taht mücadelesine girişip bu mücadele sonucunda Tuğrul'u öldürmüştür. 1198 yılında Fesâ'nın Bîdek köyünde vefat eden Tekle'nin cenazesi kardeşi Sa'd b. Zengî tarafından Şîrâz'a getirilerek toprağa verilmiştir. Tekle'den sonra tahta Sa'd b. Zengî geçmiştir. Bu hükümdar dönemi (1198-1226) Salgurlular için parlak bir dönem olmuştur. Sa'd b. Zengî, Kirmân ve İsfahân'ı ele geçirmiş, ancak daha sonra buralar Hârizmşahlar'ın eline geçmiştir. Sa'd b. Zengî, Hârizmşah Alâeddîn

Muhammed b. Tekiş ile Rey yakınlarında yaptığı savaşta 1217 yılında esir düşmüş, ancak Alâeddin Muhammed, adına hutbe okutmak ve vergi vermek suretiyle kendisini affetmiştir. Atabeg Sa'd şartları ağır olan bu anlaşmadan sonra Şîrâz'a dönünce oğlu Ebû Bekir ile taht kavgasına girişmiştir. Atabeg Sa'd b. Zengî 1226 yılında ölünce yerine oğlu Ebû Bekir geçmiştir¹.

Ebû Bekir, Moğollarla dostane münasebetler kurmuş, onlara itaatini bildirmiş ve 1260 yılında vefat etmiştir. Ondan sonra oğlu II. Sa'd tahta geçmiş ancak on iki gün sonra vefat etmiştir. II. Sa'd'ın vefatından sonra çocuk yaşta olan oğlu Aduddîn Muhammed hükümdar olmuş ve naibeliğini annesi Terken Hatun üstlenmiştir. Muhammed iki yıl yedi ay ülkeyi yönetmiştir. Onun vefatından sonra Muhammed Şah b. Salgur tahta geçmiştir. Hazineyi ve askerleri kontrolü altına alan Muhammed Şah sekiz ay sonra Terken Hatun ve emirler tarafından atabeklikten uzaklaştırılmıştır. Muhammed Şah'ın ardından 1262 yılında kardeşi Selcûk Şah tahta oturmuş ve ülke için faydalı işler yapmayan emirleri ortadan kaldırmıştır. Terken Hatun ile evlenip onu öldürmüştür. Kendisi ise 1263 yılında Moğollarla savaşırken öldürülmüştür. Ondan sonra atabek ilan edilen II. Sa'd'ın kızı Âbiş Hatun Salgurlular tahtına oturmuş ve Hûlâgû'nun oğlu Mengü Timur ile evlenmiştir. Âbiş Hatun'un 1286 yılında vefatıyla Salgurlu hâkimiyeti sona ermiş ve bölge Moğol hâkimiyeti altına girmiştir. Salgurlu hükümdarları

¹ Erdoğan Merçil, "Salgurlular" *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), c.36, s.29-31; Seyyid Alî Âldâvud "Atâbekân-i Fars" *Dâiretü'l-Mu'ârif-i Bozorg-i İslâmî*, (Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-Mu'ârif-i Bozorg-i İslâmî, 1373), c.6, s.490-94; *Türk Ansiklopedisi*, "Salgurlular", (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1980), c.28, s.77; *İslam Ansiklopedisi*, "Salgurlular", (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1988), c.10, s.125; Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991), s.206-14; Gulâmhüseyin Mesâhib, *Dâiretü'l-Mu'ârif-i Fârsî*, (Tahran: Şirket-i Sehâmî-i Ofset, 1345), c.1, s.41.

başkentleri Şîrâz'da medrese, mescit, kervansaray ve çeşmeler yapmışlardır².

Fars edebiyatının en meşhur simalarından biri olan Sa'dî-i Şîrâzî bilindiği gibi Salgurlular dönemi şairlerindedir. 1213-1218 yılları arası Şîrâz'da doğan Sa'dî eserlerinde Salgurlu ülkesinin durumu ve o dönem hükümdarları hakkında önemli bilgiler vermiştir. Salgurlular'dan Zengî b. Mevdûd, Tekle b. Zengî, Sa'd b. Zengî, Ebû Bekir b. Sa'd, Sa'd b. Ebû Bekir, Muhammed b. Sa'd, Selcûk Şah b. Salgur, Abiş Hatun, Terken Hatun ve Fahrüddîn Ebû Bekr b. Ebû Nasr Hevâyîcî gibi kimseleri eserlerinde methetmiştir. Şiirlerinde Sa'dî mahlasını kullanmış ve bu mahlası beğeni ve övgüsünü kazandığı şehzade Sa'd b. Ebû Bekir'den almıştır. Sa'dî on iki yaşlarında babası vefat etmiş, bakımını dedesi üstlenmiştir. İlköğrenimini Şîrâz'da tamamlayan Sa'dî, Moğol istilası zamanında Bağdat'a gitmiş ve devrin en önemli ilim merkezi olan Nizâmîye Medresesi'nde eğitimini tamamlamıştır. Sa'dî hayatının üçte birini seyahatle geçirmiş, Irak, Şam, Anadolu, Hicaz, Lübnan... gibi yerleri gezmiştir. Bu seyahatleri neticesinde birçok mutasavvıf, şair ve edip ile görüşmüştür. 1292 yılında vefat eden Sa'dî'nin kabri Şîrâz'da bulunmaktadır. Sa'dî eserlerini daha çok Ebû Bekir b. Sa'd'a takdim etmiş, onun adını *Gülistân*'ın mukaddimesinde ve yedinci babın sonunda, *Bostân*'ın mukaddimesinde yâd etmiş ve Enûşîrevân ile mukayese etmiştir. Sa'dî, *Bostân*'ı 1257 yılında tamamlayıp Ebû Bekir'e takdim etmiş ve diğer Salgurlu hükümdarlar için methiye ve mersiye tarzında kaside ve gazeller yazmıştır. Sa'd b. Ebû Bekir'in eşi Terken Hatun'un adını anmadan kendisi hakkında iki kaside yazmıştır³.

² Merçil, "Salgurlular" s.29-31; Âldâvud, "Atâbekân-i Fars" s.494-500; Ali Ekber Dihhodâ, *Lügatnâme-i Dihhodâ*, (Tahran: Dânişgâh-ı Tahran Müessesesi-i Lügatnâme-i Dihhodâ, 1377), c.9, s.13729; İslam Ansiklopedisi, "Salgurlular" s.125; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri*, s.206-14; Kâzım Mûsevî Behbûneverdî, *Dânişnâme-i İran*, (Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-Mu'ârif-i Bozorg-i İslâmî, 1384), c.1, s.476.

³ Âldâvud, "Atâbekân-i Fars" s.499; Adnan Karaismailoğlu, "Bostân" *DiA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), c.6, s-307-308; Tahsin Yazıcı,

Fars dili ve edebiyatı özellikle Atabekler döneminde gelişme göstermiştir. Salgurlu hükümdarlar şair ve yazarları himaye edip teşvik etmişlerdir. Şair ve yazarlara saraylarında yer verip, saldırılardan onları korumuşlardır. Salgurlular'dan Sungur, Sa'd b. Zengî, Selcûk Şah b. Salgur ve Salgur Şah b. Sa'd b. Zengî gibi hükümdarlar şiir yazmışlardır, ancak sadece son iki hükümdara ait birkaç beyit günümüze ulaşmıştır. Dönemin önemli şairlerinden olan ve günümüze divanı ulaşan Cüneyd-i Şîrâzî, Salgurlu hükümdarların görüştüğü birçok arif ve şeyhin adını eserlerinde zikretmiştir⁴. Edip ve şairler sürekli Atabeklerin meclislerine katılmışlardır. Örneğin Sa'd b. Zengî, bilgin Efdal Bamyânî'yi Şîrâz'a davet edip sarayına almıştır. Bedâi'ü'l-zamân yazarı ünlü tarihçi Efdâlüddîn Ahmed-i Kirmânî, Sa'd ile dostluk kurmuş ve bir defasında atabek mahfilinde bir şiir yazması kendisine teklif edilmiş ve bunu layıkıyla yerine getirmiştir. Bu dönemin diğer bilgin ve ariflerinden olan Şeyh Rûzbehân Baklî-i Şîrâzî de atabeklerin ilgisine mazhar olmuştur. Tekle b. Zengî kendisini Fesâ'dan Şîrâz'a davet etmiştir. Salgurlu hükümdarları içinde bilginlerden hazzetmeyen kişi Ebû Bekir b. Sa'd'dır. Felsefe ve aklî ilimlerden nefret etmiş ve hatta bu ilimlerle ilgilenen bir grup bilgini Şîrâz'dan çıkarmıştır. Ancak Ebû Bekir b. Sa'd tasavvuf ve irfan ehli kimseleri de hoş karşılamıştır. 1226 yılında hapisteyken Şeyh İzzeddîn Mevdûd Zerkûb-i Şîrâzî'ye mektup yazıp kendisinden dua istemiştir. Şeyh Zerkûb da Ebû Bekir'in mektubuna

"Gülistân", *DîA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), c.14, s.240-41. Mustafa Çiçekler, "Sa'dî-i Şîrâzî" *DîA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008), c.35, s.405-407; Zebihullâh Safâ, *Târîh-i Edebiyyât Der Îrân*, (Tahran: İntişarât-i Firdevsî, 1338), c.3/1, s.583-603; Tahsin Yazıcı, "Sa'dî" *İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1988), c.10, s.36-41.

⁴ Çetin Kaska, *Cüneyd-i Şîrâzî Divanı (Metin-İnceleme)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012, s.23-32.

cevap vermiştir⁵. Hârizmşahlar'ın sarayında yaşayan Şems Kays-i Râzî bu devletin yıkılmasından sonra Salgurlu ülkesine gelip Sa'd b. Zengî'nin emri altına girmiştir. Daha sonra Ebû Bekir b. Sa'd'ın sarayına girmiş ve en önemli kitabı olan el-Mu'acem fî Mu'âyir Eş'ârü'l-'Acem'i 1233 yılında Ebû Bekir b. Sa'd adına yazmıştır. Salgurlular döneminin en önemli şairlerinden olan Mecd-i Hemger, divanında Atabekleri metheden birçok şiir yazmıştır. Hicri yedinci yüzyıl şairleri olan Kemâleddîn İsmail-i İsfahânî ve Kâzî Nizâmüddîn Kamer-i İsfahânî, İsfahân'da yaşamalarına rağmen Sa'd b. Zengî ve Ebû Bekir b. Sa'd'ı öven şiirler yazmışlardır. Bir diğer şair de Arapça ve Farsça şiirler yazan İzzeddîn Bencere adıyla meşhur olan İzzeddîn Ebû Reşâd Reşîd b. Bencîr-i Şîrâzî'dir. Şiirlerinde Atabekleri methetmiş ve Tekle'yi metheden uzun Arapça bir kaside yazmıştır. Bu dönemin bir diğer şairi, bir süre Şîrâz'da ikamet eden Ferîdün Ehûl-i Şîrâzî'dir. Eserlerinde Sa'd b. Ebû Bekir ve vezir Nizâmüddîn'i methetmiştir. Atabekler dönemindeki mutasavvıf ve âlimlerin en önemlileri Şehâbeddîn Ebû Abdullâh Fazlullâh b. Tâceddîn Tûrân Peştî ve Ebû'l-Mubârek Abdulazîz b. Muhammed Âdemî'dir⁶.

Salgurlu hükümdarların şair ve âlimleri himaye etmelerinin nedenleri muhtemelen bilim ve sanatta önem vermeleri, methiyelere konu olup halk nazarında muteber bir konuma gelmek istemeleri ve saltanatlarını uzun süre devam ettirmek istemelerinden kaynaklanmaktadır.

2.Sa'dî'nin Eserlerinde Bahsettiği Salgurlular

2.1-Zengî b. Mevdûd: (1163-1175) Akıllı, ileri görüşlü ve adaletli olan bu hükümdar döneminde çok siyasi krizler yaşanmamıştır. Hükümetinin ilk yılında İsfahân'a gidip Selçuklu sultanı Arslan b. Tuğrul ile görüşmüş ve Sultan Arslan kendisine Fars eyaletinin atabekliği görevini vermiştir. Kirmân atabekleriyle ilişki kurmuştur. Komşularıyla

⁵ Âldâvud, "Atâbekân-i Fars" s.499; Hamîd Yezdân Perest, *Âteş-i Pârsî*, (Tahran, Entesârât-i İtlâ'ât, 1393), c.1, s.234-54.

⁶ Âldâvud, "Atâbekân-i Fars" s.499-500; Perest, *Âteş-i Pârsî*, s.234-54.

savaşmak yerine barış yolunu tercih etmiştir. 1175 yılında vefat etmiş ve Şîrâz'da toprağa verilmiştir. Sa'dî bu hükümdarın vefatından çok sonra dünyaya gelmesine rağmen bu zatın torunlarından olan Sa'd b. Ebû Bekir'i överken bu hükümdarın adını da yâd etmiştir:⁷

راوی روشندل از عبارت سعدی ریخته در بزم شاه لؤلؤی
منضود
وارث ملک عجم اتابک اعظم سعد ابوبکر سعد زنگی
مودود⁸

Gönlü pak ravi, Sa'dî'nin yorumuyla şahın meclisine istiflenmiş inci dökmüş.

Acem mülkünün varisi büyük atabek Sa'd Ebû Bekir Sa'd Zengî Mevdûd'dur.

Sa'dî ayrıca bu hükümdarın adını Muhammed b. Sa'd'ı överken de dile getirmiştir:

خداوند فرمان ملک سلیمان شهنشاه عادل اتابک محمد
ز سعد ابوبکر تا سعد زنگی پدر بر پدر نامور جد بر جد⁹
Adil hükümdar Atabek Muhammed, Süleyman mülkünün fermanının sultanıdır.

Sa'd Ebû Bekir'den Sa'd Zengî'ye kadar babadan babaya ve atadan ataya meşhurdur.

2.2-Tekle b. Zengî: (1175-1195) Babasından sonra tahta geçmiş, Muzafferüddîn lakabını almış ve isteği üzerine Abbasî halifesi kendisine hilat göndermiştir. Hükümeti döneminde Azerbaycan ve Loristân atabekleriyle sayısız savaş yapılmıştır. Adaletle hükmeden bu

⁷ Perest, *Âteş-i Pârsî*, s.236; Âldâvud, "Atâbekân-i Fars", s.491.

⁸ Ebû Abdillâh Muslihüddîn Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel-i Sa'dî-i Şîrâzî; Gülistân ve Bostân ve Mecâlis*, nşr. Müzâhir Musaffâ, (Tahran: Kanûn-i Ma'rifet, 1238), s.699.

⁹ Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil*, s.692.

Muhammed b. Zeydân'ı orada görevlendirmiştir. Azerbaycan Atabekleriyle münakaşa etmiş, Rey'de Sultan Muhammed Hârizmşah ile yaptığı savaşı kaybetmiştir. Sultan Muhammed'e bazı vergiler vermek ve Salgurlu ülkesinde onun adına hutbe okumak şartıyla Şîrâz'a geri dönmüş, ancak Şîrâz'da yaptığı bu antlaşma sebebiyle oğlu Ebû Bekir'in muhalefetiyle karşılaşmıştır. Oğlu ile girdiği mücadelede onu yenip Istahr zindanına hapsedmiştir. Sultan Muhammed Hârizmşah'ın ölümünden sonra İsfahân'da hüküm süren oğlu Sultan Gıyâseddîn, Salgurlu ülkesine saldırıp yöre halkına işkence etmiş, Sa'd b. Zengî gücü olmadığından ona karşı koyamamıştır. Gıyâseddîn 1224 yılında Şîrâz'a girmiş ve birçok İran eyaletini ele geçirdikten sonra İran'ı Atâbek Sa'd'ın oluruyla ikiye bölüp Irak'a geri dönmüştür. Sa'dî, bu karmaşık yıllar dolayısıyla Şîrâz'ı terk edip, Bağdat'a ilim tahsil etmeye gitmiştir. Sa'dî'nin mahlasını bu şahıstan aldığı rivayet edilmiş, ancak bu doğru değildir, çünkü Sa'dî'nin eserlerinde Sa'd b. Zengî'yi metheden bir şiir bulunmamaktadır, ayrıca Bostân adlı eserinde Sa'dî'nin Ebû Bekir b. Sa'd b. Zengî döneminde şöhrette kavuştuğu görülmektedir. Sa'd sayesinde Fars mamur hale gelmiş ve insanlar asayiş içinde yaşamıştır. Sa'd 1226 yılında vefat etmiş ve Şîrâz'da toprağa verilmiştir¹³.

Sa'd, Şîrâz'da mescit, pazar yeri ve çeşitli kamu binaları inşa etmiştir. Sa'dî 1210 yılında doğduğuna göre, Sa'd vefat ettiğinde henüz on yedi yaşındadır. O yüzden Sa'dî'nin bu hükümdar ile dost ve arkadaş olması akıldan uzaktır. Devletşâh'a göre Sa'dî'nin babası bu hükümdarın mülazımlarındandır. Sa'dî daha sonra bu hükümdarın adını çeşitli vesilelerle eserlerinde zikretmiştir. Sa'dî, Sa'd b. Zengî'yi öven kimsenin Allah'ın rahmetine mazhar olmasını arzulamıştır: ¹⁴

¹³ Muhammed Kazvînî, "Memdûhîn-i Şeyh Sa'dî", *Ta'îm ve Terbiyet*, (Tahran: 1316), s.33-36; Âldâvud, "Atâbekân-i Fars" s.493-94.

¹⁴ Perest, *Âteş-i Pârsî*, s.238-42.

که چون تو خلف نامبردار
 درد _____
 فلک یاور سعد بوبکر باد
 که بر تربتش باد رحمت بسی
 سعد ابوبکر سعد زنگی
 م_____ودود¹⁵

نرفت از جهان سعد زنگی به
 درد
 گر از سعد زنگی مثل ماند یاد
 ثنا گفت بر سعد زنگی کسی
 وارث ملک عجم, اتابک اعظم

Sa'd Zengî bu dünyadan kederle gitmedi çünkü senin gibi ünlü birisini halef bıraktı.

Eğer Sa'd Zengî bir hatıra olarak kaldıysa, Allah'ım felek Sa'd Ebû Bekir'e yar olsun.

Birisi Sa'd Zengî'yi övdü. Allah onun kabrine çok rahmet etsin.

Acem mülkünün varisi büyük atabek Sa'd Ebû Bekir Sa'd Zengî Mevdûd'dur.

2.4-Ebû Bekir b. Sa'd: (1226-1260) 1194 yılında doğmuş ve lakabı Muzafferüddin'dir. Salgurlu hükümdarları içerisinde en uzun süre tahta kalan kişidir. Siyasi krizlerin yaşandığı yıllarda ülkesini Moğol saldırısından korumuştur. Her yıl Moğol sarayına kararlaştırılan vergiyi ödemiştir. Hûlâgû, İran'a gelince oğlu Sa'd'ı karşılama için onun yanına göndermiştir. Bağdat'ı istila etmek isteyen Hûlâgû'ya yardımda bulunmak amacıyla bir ordu göndermiş ve istiladan sonra kendisini tebrik etmiştir. Hükümeti döneminde tarım ve çiftçilik gelişme göstermiştir. İleri görüşlü, faziletli, uyanık, cesur olan bu hükümdar arif ve şairleri desteklemiştir. Felsefe ve mantık gibi ilimlere karşı çıkmış ve aklî ilimlerle ilgilenen Sadrüddîn Mahmûd Eşnehî ve Şehâbüddîn Tûdeh Poştî gibi kişileri Şîrâz'dan çıkarmıştır. Şeyh Sadrüddîn Ebû'l-Me'âlî Muzaffer b. Rûzbehân Adevî'ye mürit olmuştur. Döneminde Salgurlu ülkesi toprakları emniyet altında olduğu için her taraftan sarayına şairler gelmiştir. Sa'dî bu Salgurlu hükümdarın adının Hz. Yusuf gibi her ülkede aziz tutulup sevildiğini, dünyanın onun kerem ve cömertliği sayesinde saadette kavuştuğunu ifade etmiştir. Allah'a onun

¹⁵ Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil*, s.153, 699.

saltanatını Müslüman topraklarında iyi muhafaza etmesi, devletinin uzun ömürlü olması ve her fitneden kendisini koruması için dua etmiştir:¹⁶

بدولة سلطان البلاد ابى بكر عزيزا و محبوبا كيوسف فى مصر	وصان بلادالمسلمين صيانة مليک خدا فى کل بلدة اسمه
و ايده المولى بألوية النصر و حسن نبات الارض من كرم اللب	لقد سعدالدنيا به دام سعده كذلك تنشا لينة هو عرقها
لقال الهى اشدد بدولته أزرى و ذلك ان اللب يحفظ بالقشر	و لو كان كسرى فى زمان حياته بشكرالرعايا صين من كل فتنة

17

Allah, Müslüman topraklarını dünya padişahı olan Ebû Bekir'in saltanatı altında iyilikle muhafaza etsin.

Bu padişahın adı her ülkede, Mısır'daki Hz. Yusuf'un adı gibi aziz ve mübarektir.

Cihan onun cömertlik ve zenginliği sayesinde saadet buldu. Saadeti ebedi olsun. Allah onu dostluk ve zafer bayraklarıyla başarıya ulaştırsın.

Evet, ancak kökü ondan olan bir ağaç böyle uzun olur. Yeryüzündeki otların güzelliği onların tohumunun güzelliğindedir.

Eğer Enûşîrevân onun döneminde yaşasaydı. "Allah'ım onun devleti sayesinde sırtımı sağlama al" derdi.

¹⁶ Kazvîni, "Memdûhîn-i Şeyh Sa'dî", s.36-40; Âldâvud, "Atâbekân-i Fars" s.494; Perest, *Âteş-i Pârsî*, s.242; Mehdî Muhakkik, *Sa'dî ve Mersiyye Serâî*, (Tahran: Sa'dî Şinâsî, 1391), s.21.

¹⁷ Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil*, s.759.

Allah'ın inayeti sayesinde kafası, mahfuz kalan beyin gibi her fitneden kurtuldu.

Sa'dî memduhu olan Ebû Bekir b. Sa'd için hem Farsça ve Arapça şiirler yazmış, hem de Bostân ve Gülistân adlı eserlerini ona sunmuştur. Sa'dî, Gülistân'ın yedinci babında derviş sıfatlı olmayan derviş kılıklı birinin zenginlere yüklenmesinden rahatsız olup cömert ehli zenginlere övgüde bulunmuş ve Atâbek Ebû Bekir b. Sa'd'ı methetmiştir:

...چون بندگان حضرت پادشاه عالم عادل مؤید مظفر منصور مالک
ازمه انام حامی ثغور اسلام وارث ملک سلیمان اعدل ملوک زمن مظفر
الدنيا و الدين اتابک ابی بکر سعد..¹⁸

...Adil, dünya padişahı, muzaffer, Allah'tan gücünü alan, insanların yöneticisi, İslam sınırlarının muhafızı, Hz. Süleyman'ın mülkünü koruyan ve zamane şahlarının en adili Atabek Ebû Bekir b. Sa'd...

Bu hükümdar 1260 yılında öldüğü sırada onun yerine geçecek olan Sa'd b. Ebû Bekir, Hûlâgû'nun Loristân fethini tebrik edip geri dönmüştür. Ebû Bekir, Şîrâz'da birçok imaret, mescit ve hastane yapmıştır. Sa'dî bu sultanı methetmiş ve ölümün ardında mersiye yazmıştır¹⁹.

2.5-Sa'd b. Ebû Bekir: (1260) Güzel huylu ve güzel yüzlü olan bu fazilet sahibi hükümdar bilginleri koruyup kollamıştır. Bilginler, şairler ve filozofları etrafında toplamıştır. 1224 yılında doğan bu hükümdar dönemindeki en büyük şairlerden biri de Sa'dî'dir. Târîh-i Gozide ve Mezârât-i Şîrâz yazarına göre Sa'dî bu hükümdarın adını mahlas olarak kullanmıştır. Sa'dî'nin bu şahsı övüp ölümünün ardından mersiye yazması, bu hükümdar ile daha önce münasebat kurmasından kaynaklanmaktadır. Sa'd, Yezd atabeki olan Kutbeddin Mahmûd'un kızı Terken Hatun ile evlenmiştir. Son Abbâsî halifesinin öldürülmesi ve Bağdat'ın yağmalanmasından sonra Hûlâgû'nun sarayına gitmiş ve

¹⁸ Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil*, s.119.

¹⁹ Perest, *Âteş-i Pârsî*, s.242-45.

babasının tebriklerini sunmuştur. 1260 yılında Hûlâgû'nun Loristân'ı fethetmesi üzerine onu tebrik için yolla çıkmış ve geri dönerken hastalanmıştır. Aynı zamanda babası da Şîrâz'da hastalanmıştır. Kum yakınlarındaki Tefriş şehrinde ateşi yükselen Sa'd'ın ağzından kan gelmiştir. Babasının vefat haberi ile hükümdar olduğu haberi aynı anda kendisine ulaşmıştır. Şîrâz'da adına sikke basılmış ve hutbe okunmuştur. Hastayken babasının veziri olan Fahreddîn Ebû Bekir'e olan kininden dolayı onun ölüm emrini vermiş ancak bu emir yerine getirilmeden 37 yaşında vefat etmiştir. Saltanatı sadece on iki (veya on yedi) gün sürmüştür. Cenazesi Şîrâz'a getirilmiş, karısının yaptığı İzzedîye medresesinde toprağa verilmiştir. Kendisinden geriye Salgem ve Abiş Hatun adlı kızları ile on iki yaşındaki Muhammed adlı oğlu kalmıştır. Sa'dî bu hükümdarın erken yaşta vefat etmesini mersiyesinde üzüntüyle dile getirmiştir. Sa'dî, Sa'd'ın gurbette vefat ettiğine işaret edip, onu gülle benzetmiş ve erkenden solduğuna vurgu yapmıştır, ayrıca Sa'd'ın vefatından sonra bülbüllerin bahçede ötmemesi gerektiğini ve Sa'd'ın peygamberin elinden ölümsüzlük şarabını alacağını ifade etmiştir.²⁰

پس از گل در چمن بلبل
مخوان_____اد
صبا بر استخوانش گل
دمان_____اد
شراب از دست پیغمبر
س_____اناد
فلک یاور سعد بوبکر باد²¹

پس از مرگ جوانان گل مماناد
به حسرت در زمین رفت آن گل
ن_____و
جزای تشنه مردن در غریبی
گر از سعد زنگی مثل ماند یاد

²⁰ Kazvîni, "Memdûhîn-i Şeyh Sa'dî", s.41-44; Âldâvud, "Atâbekân-i Fars" s.495; Perest, *Âteş-i Pârsî*, s.245-47; Muhakkik, *Sa'dî ve Mersiyye Serâî*, s.19.

²¹ Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil*, s.748.

خداوند تاج و خداوند تخت	اتابک محمد شه نیکبخت
به دولت جوان و به تدبیر	جوان جوانبخت روشن ضمیر
پیر	
به بازو دلیر و به دل	به دانش بزرگ و به همت بلند
هوشمند	
که رودی چنین پرورد در	زهی دولت مادر روزگار
کنار ²⁴	

İyi talihli Atabek Muhammed, hem tahtın hem de tacın padişahıdır.

Genç, kalbi temiz ve bahtı açıktır. Devleti yönetmekte genç ve tedbir olmakta olgundur.

İlim ve bilimde muteberdir. Bileği kuvvetli ve yüreği cesaret doludur.

Böylesine bir evlat yetiştirdiği için zamanın annesinin hükümetine bin aferin.

2.7-Selcûk Şah b. Salgur: (1263-1264) Muhammed Şah'ın ölümünün ardından Terken Hatun ve askerî emirlerin rızasıyla İstahr zindanında esir bulunan Selcûk Şah tahta oturmuştur. Selcûk Şah tahta oturduktan sonra kardeşi Muhammed Şah gibi şarap içip eğlenceye dalmıştır. Terken Hatun ile evlenip onu öldürtmüştür. Nüfuzunu artırmak için Şîrâz'daki Moğollar'a saldırıp onları katletmiştir. Bunu duyan Hûlâgû kendisine sığınan Muhammed Şah'ı öldürüp Şîrâz üzerine ordusunu göndermiştir. Moğollar birçok yeri yağmalayıp Selcûk Şah'ı öldürmüşlerdir. Sa'dî bu acıklı olayı eserlerinde ifade etmiştir. Selcûk Şâh'ın ölümüyle Salgurlular, Fars atabekleriyle çatışmaya başlamıştır. Abiş Hatun ve kızı Kerdûcîn'in çabalarına rağmen Selcûk Şâh'ın bu ölçüsüz davranışı nedeniyle Salgurlular, Moğollar'ın saldırısı sonucunda daha sonra darmadağın olmuştur. Selcûk Şah'ın saltanatı sadece yedi ay sürmüştür. Sa'dî, Selcûk Şah'ı birkaç kasidesinde methetmiş ve Muhammed Şah dönemindeki esaretinden bahsetmiştir.

²⁴ Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil*, s.154.

Sa'dî, Selcûk Şâh'ın sayesinde dünyanın cennette döndüğünü, artık işinin onun devletine dua etmek olduğunu, Şîrâzlılar'ın bu hükümdarın övgüsü nedeniyle talihli olduklarını ifade etmiştir:²⁵

خدا به چشم عنایت به خلق	در بهشت گشادند در جهان ناگاه
کـــرد نـــگاه	
به دور دولت سلجوقشاه	امید بسته بر آمد صباح خیر دمید
سلغرشاه	
دیگر مکن که عیب بود	سعدی حدیث مستی و فریاد
خانقاه را	عاشق قی
الا دعای دولت سلجوقشاه را	دفتر ز شعر گفته بشوی و دگر
	مگـــوی
چه نیک بخت کسانی که اهل	در مدح اتابک مظفرالدین
شیرازند ²⁶	سلجوقشاه

Birden dünyada cennetin kapısını açtılar. Allah inayet gözüyle halka baktı.

Selcûk Şah'ın devleti döneminde tutsak ümit geldi ve hayırlı sabah doğdu.

Sa'dî artık sarhoşluk hadisesi ve âşıklık feryadından bahsetme çünkü medresede ayıptır.

Şiirlerden oluşan defteri yıka ve artık konuşma. Sadece Selcûk Şah'ın devletine dua et.

Atabek Muzaferüddin Selcûk Şah'ın övgüsü sebebiyle Şîrâzlı olanlar ne talihlidirler.

2.8-Abiş Hatun: (1264-1286) Selcûk Şâh'ın öldürülmesinden sonra Salgur hanedanında Atabek Sa'd b. Ebû Bekir'in kızları Abiş Hatun ve Salgem'den başka kimse kalmamıştır. Şîrâz'ın emir ve büyükleri Abiş Hatun'un tahta çıkmasını uygun görüp onun adına sikke basmış ve

²⁵ Kazvînî, "Memdûhîn-i Şeyh Sa'dî", s.53-56; Âldâvud, "Atâbekân-i Fars" s.496; Perest, *Âteş-i Pârsî*, s.249-51.

²⁶ Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil*, s.731, 684, 696.

hutbe okutmuşlardır. Abiş Hatun da Hûlâgû'nun on birinci oğlu olan Menkû Tîmûr ile evlenmiştir. Salgurlu ülkesinde Abiş Hatun hükümeti döneminde iniş ve çıkışlar olmuştur. Ülkeyi yirmi iki yıl resmi ve gayri resmi olarak yönetmiştir. 1286 yılında Tebriz'de ölmüş ve cenazesi Şîrâz'a getirilip İzeddîye medresesinde toprağa verilmiştir. Kendisinden geriye Kerdûcîn ve Elgânçî adlı iki kızı kalmıştır. Salgurlular'ın son hükümdarıdır. Sa'dî, bu hükümdarı methetmiş ve adına bir gazel yazmıştır. Sa'dî, bu gazelinde Abiş Hatun'u Ülker Yıldız'ına benzetmiş ve onun düşmanlarına beddua etmiştir:²⁷

فلک را این همه تمکین نباشد	فروغ مهر و مه چندین نباشد
صبا گر بگذرد بر خاک پایت	عجب گر دامنش مشکین
ز مروارید تاج خسروانیت	یکی در خوشه پروین نباشد
خدا را دشمنش جایی بمیراد	که هیچش دوست بر بالین
	نباشد ²⁸

Felekte bütün bu itaat yoktur. Güneş ve ayın ışığı bu kadar yoktur.

Saba rüzgârı ayak toprağının üzerinden geçince eteğinin siyah olmaması tuhaftır.

Padişahlık tacın mücevherdendir. Ülker Yıldız'ı başağında öylesi yoktur. Allah düşmanını bir yere çekip öldürsün, öldürdüğü vakit yanı başında hiçbir dost olmasın.

2.9-Terken Hatun: Yezd atabeki Kutbeddîn Mahmûd Şah'ın kızı ve Sa'd b. Ebû Bekir'in eşi. Salgem, Muhammed ve Abiş Hatun adında üç çocuğu olmuştur. Terken Hatun özellikle oğlu Muhammed'in ölümünden sonra Salgurlular sarayında önemli bir konuma yükselmiştir. Terken Hatun önce Muhammed Şah b. Salgur'u

²⁷ Kazvînî, "Memdûhîn-i Şeyh Sa'dî", s.56-58; Âldâvud, "Atâbekân-i Fars" s.497; Perest, *Âteş-i Pârsî*, s.251-53; Faruk Sümer, "Âbiş Hatun" *DîA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988), c.1, s.310-11.

²⁸ Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil*, s.692.

destekleyip tahta çıkmasına yardımcı olmuş ancak yeni hükümdarın kendisini dinlememesi üzerine emirlerle birlikte darbe yapıp onu tahtan indirmiştir. Yerine Selcûk Şah b. Salgur'u tahta geçirmiş, Selcûk Şah kendisini öldürmek için onunla evlenmiş ve uygun bir zamanda kendisini öldürtmüştür. Sa'dî eserlerinde Terken Hatun'un adını yâd etmese de onu dolaylı yoldan methetmiştir. Sa'dî, Terken Hatun'un cömert olduğunu, haramdan sakınıp ibadetle meşgul olduğunu, otağının önünde padişahların dizildiğini, iyilik isteyenlere iyilikte bulunduğunu ama kötülüğe müstahak olanlara işkence ettiğinden bahsetmiştir.²⁹

یارب این سایه بسی بر سر	چه دعا گویمت ای سایه میمون
اسلام پیای	هم
نام در عالم و خود در کنف	جود پیدا و وجود از نظر خلق
سـتر خـدای	نهـان
پادشاهان متوقف به در	در سراپرده عصمت به عبادت
پردهسـرای	مشـغول
بدسگالان تو را بند عقوبت	نیکخواهان تو را تاج کرامت بر
در پیـای ³⁰	سـر

Ne dua edeyim sana ey devletin uğurlu gölgesi, Ya rabbi bu kutlu gölgeyi İslam'ın başında daim eyle.

Cömertliği aşikârdır ama varlığı halkın nazarından gizlidir. Adı âlemde ve kendisi Allah'ın inayeti altındadır.

Haramdan uzak durup ibadetle meşguldür. Otağının kapısında padişahlar beklemektedir.

İyiliğini isteyenlerin başında keramet tacı var. Kötülüğünü isteyenlerin ayaklarında işkence zinciri var.

2.10-Emîr Fahrüddîn Ebû Bekr b. Ebû Nasr Hevâyîcî: Emîr Fahrüddîn, Atabek Ebû Bekr b. Sa'd b. Zengî'nin vezirlerindendir. İlk önceleri Atabek mutfağının ihtiyaçlarını karşılayan ekipte yer almıştır.

²⁹ Kazvînî, "Memdûhîn-i Şeyh Sa'dî", s.48-53; Âldâvud, "Atâbekân-i Fars" s.490-500; Perest, *Âteş-i Pârsî*, s.234-54.

³⁰ Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil*, s.734.

Daha sonraları güvenirliliği ve sadakati neticesinde hazinedarlık ve vezirlik görevlerinde bulunmuştur. Bu Emîr, Atabek Muhammed b. Sa'd b. Ebû Bekr'in saltanatı zamanında, Terken Hatun'un emriyle 1260 veya 1263 yılında öldürülmüştür. Sa'dî bu emirin vefatı nedeniyle kaside nazım şekliyle mersiye yazmış ve Gülistân'ın mukaddimesinde Ebû Bekir'i ve oğlu Sa'd'ı övdükten sonra bu emiri övmüştür:³¹ *Büyük komutan, bilgin, adil, güçlü, muzaffer, saltanat tahtının destekleyicisi, ülkenin yönetim danışmanı, fakirlerin ve vatanından uzak düşenlerin sığınağı, bilginleri destekleyen... Şahların ve sultanların dayanağı Ebû Bekr b. Ebu Nasr... Kim bu vezirin inayet gölgesinde olursa, günahı ibadet sayılır ve düşmanı dost olur*³².

همانکه مرهم جان بود دل به	وجود عاریتی دل درو نشاید
نیش بخش	ت
همی به عالم علوی رود ز	اگر جواهر ارواح در کشاکش
عالم پست	نزع
زین کمند نشاید به شیرمردی	رضا به حکم قضا گر دهیم و
رست	گر ندهیم
تو را که سایه بویگر سعد	گر آفتاب فرو شد هنوز باکی
زنگی هست ³³	نیست

Ödünç bedende gönül huzur bulmaz. Aynı şekilde merhem can olduğu için gönül iğne ile yaralandı.

Eğer ruhların cevherini keşmekeşte sökersen, hepsi alçak âlemden ulvi âleme giderler.

Biz kaderin hükmüne rıza göstersek de göstermesek de bu yulardan bir cesurun kurtulması mümkün değildir.

³¹ Kazvînî, "Memdûhîn-i Şeyh Sa'dî", s. 59-61; Perest, *Âteş-i Pârsî*, s.584-85; Muhakkik, *Sa'dî ve Mersiyye Serâî*, s.20; Âldâvud, "Atâbekân-i Fars" s.495.

³² Ebû Abdillâh Muslihüddîn Sa'dî-i Şîrâzî, *Gülistân-i Sa'dî*, nşr. Muhammed Cevâd Meşkûr (Tahran: Enteşârât-i İkbâl, 1963), s.20.

³³ Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil*, s.749.

Eğer güneş batıysa hala korkulacak bir şey yok çünkü sana Ebû Bekr Sa'd Zengî'nin gölgesi yeter.

3.Sonuç

Salgurlular döneminde Fars dili ve edebiyatı revaç kazanmıştır. Salgurlu hükümdarlar şair ve yazarları himaye edip teşvik etmiş ve saraylarında kabul etmişlerdir. Sungur ve Sa'd b. Zengî gibi kimseler şiir yazmışlar ve Selcûkşâh b. Salgur ve Salgurşâh b. Sa'd b. Zengî'nin bazı beyitleri günümüze ulaşmıştır. Salgurlular döneminin en önemli şairi kuşkusuz Sa'dî-i Şîrâzî'dir. Sa'dî eserlerinde bu hanedan hükümdarlarını defalarca methederek günümüze ulaşmasına vesile olmuştur. Sa'dî, İslam ülkelerini dolaştıktan sonra Şîrâz'a dönmüş ve edebiyatçıları destekleyen şehzade Sa'd b. Ebû Bekir'in himayesi altına girmiş ve mahlasını bu hükümdardan almıştır. Sa'dî eserlerini Salgurlu hükümdarlar içerisinde en çok Ebû Bekir b. Sa'd'a takdim etmiştir. Sa'dî bu hanedan hükümdarlarını methettiği gibi ölümleri nedeniyle mersiyeler de yazmıştır. Salgurlular döneminde Moğol saldırısı sebebiyle ünlü olan bir grup edebiyatçı ve âlim diğer bölgelerden göç edip Salgurlular'ın himayesi altına girmiştir. O dönemde Sa'dî'den başka Mecd-i Hemger, Kemâleddîn İsmail-i İsfahânî ve Kâzî Nizâmüddîn Kamer-i İsfahânî gibi şairler de Salgurlu hükümdarları hakkında methiyeler yazmışlardır. İrşat faaliyetleri ve halka hizmetle uğraşan Sa'dî muhtemelen Salgurlu hükümdarların ihsan ve himayesine mazhar olmak amacıyla onlar için methiyeler yazmıştır. Kendisi 1257 yılında Bağdat'an Şîrâz'a dönünce Salgurlu ülkesinin hükümdarı Ebû Bekir b. Sa'd'ın şehzadesi Sa'd b. Ebû Bekir'in yakınları arasına girmiştir. Sa'dî'nin Salgurlu hükümdarları için yazdığı şiirlerde abartı ön plandadır. Hükümdarların hep iyi yönleri, adaletli oluşları ve halka çokça bağışta bulunmaları ele alınmıştır. Sa'dî'nin Salgurlu hükümdarları hakkında bilgi vermesi ve dolaylı yoldan o döneme değinmesi, o dönemki tarihi olayların daha doğru izah edilmesine olanak sağlamaktadır.

Kaynakça

ÂLDÂVUD, Seyyid Alî. "Atâbekân-i Fars" *Dâiretü'l-Mu'ârif-i Bozorg-i İslâmî*, Merkez-i Dâiretü'l-Mu'ârif-i Bozorg-i İslâmî, c. 6, Tahran 1373.

BEHBÛNEVERDÎ, Kâzım Mûsevî, *Dânişnâme-i İran*, Merkez-i Dâiretü'l-Mu'ârif-i Bozorg-i İslâmî, c. 1, Tahran 1384.

ÇİÇEKLER, Mustafa, "Sa'dî-i Şîrâzî" *DîA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 35, İstanbul 2008.

DİHHODÂ, Ali Ekber, *Lügatnâme-i Dihhodâ*, Dânişgâh-ı Tahran Müessesesi-i Lügatnâme-i Dihhodâ, c.9, Tahran 1377.

İslam Ansiklopedisi, "Salgurlular", İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, c.10, 1988.

KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, "Bostân" *DîA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c.6, İstanbul 1992.

KASKA, Çetin, *Cüneyd-i Şîrâzî Divanı (Metin-İnceleme)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.

KAZVÎNÎ, Muhammed, "Memdûhîn-i Şeyh Sa'dî", *Ta'lim ve Terbiyet*, Tahran 1316.

MERÇİL, Erdoğan, "Salgurlular" *DîA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009.

_____, *Müslüman Türk Devletleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.

MESÂHİB, Gulâmhüseyn, *Dâiretü'l-Mu'ârif-i Fârsî*, Şirket-i Sehâmî-i Ofset, c.1, Tahran 1345.

MUHAKKİK, Mehdî, *Sa'dî ve Mersiyye Serâî*, Sa'dî Şinâsî, Tahran 1391.

Perest, Hamîd Yezdân, *Âteş-i Pârsî*, Enteşârât-i İtlâ'ât, c.1, Tahran 1393.

Sa'dî-i Şîrâzî, Ebû Abdillâh Muslihüddîn, *Gülistân-i Sa'dî*, nşr. Muhammed Cevâd Meşkûr Enteşârât-i İkbâl, Tahran 1963.

Sa'dî-i Şîrâzî, Ebû Abdillâh Muslihüddîn, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel-i Sa'dî-i Şîrâzî; Gülistân ve Bostân ve Mecâlis*, nşr. Müzâhir Musaffâ, Kanûn-i Ma'rifet, Tahran 1238.

SAFÂ, Zebihullâh, *Târîh-i Edebiyyât Der Îrân*, İntişarât-i Firdevsî, c.3/1, Tahran 1338.

SÜMER, Faruk, "Âbiş Hatun" *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c.1, İstanbul 1988.

Türk Ansiklopedisi, "Salgurlular", Milli Eğitim Basımevi, c. 28, Ankara 1980.

YAZICI, Tahsin, "Gülistân", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c.14, İstanbul 1996.

_____, "Sa'dî" *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, c.10, İstanbul 1988.